

ACC. N:R M. 15614 : 1-20.

Landskap: Blekinge Upptecknare: Knut Andersson, Torhamn
Härad: Östra Berättare: Selma Andersson, " m. fl. —
Socken: Torhamn Berättarens yrke: fiskarekustru 28-2-18.
Uppteckningsår: 1962 Född år 1893 i Ungskär, Torhamn m.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tjömansstraditioner. s. 1-4.

LuF 51

Herandeskap, förlossning, barnsäng
och kyrktägning. s. 5-18.

" 96

Tyrbelysningen för. s. 19.

Båtav. s. 20.

28/4-62
26/6-62

Sjömanstraditioner:

Sjömännen hade, under sin fritid ombord, tillfälle till vila, naturligtvis förekom historieberättande.

Berättelsen om den flygande holländaren är känd bland alla verkliga sjömän.

Vi har hört historien om den flygande holländaren berättas så här: "Den flygande holländaren var en ogudaktig skeppare som brotade allt, han begav sig ut med sitt skepp trots varningar för sväder. Eftersom han brotade allt, blev hans lott att få segla omkring på världshaven till Domedag. Det finns flera andra versioner av historien om den flygande holländaren, som berättats bland sjömän och i tidningar. Fantasier om den flygande holländaren nämns icke.

huf 51

Uppgifterna i detta ark har berättaren hört
av sin morfar, Båtsmannen Johannes
Slenberg, född i Möcklebygd år 1830 död i
Torhamns östra skärgård 1917.

När Slenberg, som Båtsman på Kronans
fartyg, passerade linjen, - Ekvatorn -
uppenbarade sig en man ombord, som
var utklädd och skulle föreställa
Neptun - Havsguden - han hade en
rakkniv av trä, med denna rak-
kniv rakade han den, som första
gången passerade linjen.

Traditionen med Neptun och även
följeslagare till honom (utklädda
besättningsmän) hålles ju fortfarande
vid lin ombord i fartyg, som
passerar ekvatorn.

Nedanstående har berättaren hört omtalas
av framlidne fiskaren Olaves Pettersson, Stenhamn.
Det var en sjöman från Finland, som hade
blivit bekant med en flicka, flickans för-
lyckte emellertid inte om sjömannen,
utan hade sagt att han skulle skjuta
sjömannen, vid ett visst klockslag, var-
än sjömannen då befann sig.

När sjömannen kom ombord på båten
igen omtalade han hur det var för
skepparen. Skepparen svarade: "Gör
som jag säger så skall jag hjälpa
dig!" Skepparen tog och slog en
balja full av vatten, samt befälde
sjömannen att vid det bestämda
klockslaget söka skydd i vattnet.
Ibrax efter det han sedan krupit
ned i vatten-baljan, så hördes ett

väldigt dånande ljud, och vattnet
stönkte åt alla håll.

Alla förstod att det var ett troll-
skott, som var ämnat åt den
stackars sjömannen, men som han
lock vare sin skeppares goda råd
kunde klara sig undan, välbehållen.

Det var en gång, för mycket länge sedan,
en sjöman som landsteg på Blå Jungfrun,
där träffade han en flicka, han märkte,
konstigt nog, icke att flickan var en
sjö-junfru förrän hon sade att hon
varit ute i sjön ett slag och fångat
en gädda långt ute vid Ålands södra
udde och åter igen på en kort stund.

Beträffande sjömännens liv ombord, på
fritiden, kan nämnas att sjömännen under
hölls varandra så gott det gick med att sjunga
och berättas.

Flavandeskap, förlossning, barnsäng och kyrkflagnings-
Inställningen till barn, barnantal, barnlöshet,
barnbegränsning och abort.

(Förhållandena berör fiskarebefolkningen
vid tiden för sekelskiftet, och tidigare
på 1800-talet.)

De som fingo barn betraktade sina barn
som en Guds välsignelse. (Min mormor hade 11 barn)
Antingen en familj fick flera barn,
eller t. ex. endast ett barn, så tog man
det som det blev. Man hörde aldrig
talar om att de som var barnlösa, kunde
göra något åt detta.

Man och hustru levde tillsammans i
äktenskapet, en del fick flera barn, en
del fick få barn, och ett fåtal äkta
makar blevo barnlösa, allt ansåg man
vara försynens skickelse.

Aug 96

Barnbegränsning förekom icke efter vad
vi vet. Fosterfördrivning förekom icke.
Abort förekom icke, och om abort funnits
skulle detta ha betraktats som stor
synd och skam.

Det hände i ett fåtal fall att
äktenskap ingicks först sedan hav-
andeskap konstaterats. Att föda utom-
äktenskapliga barn ansågs som stor
synd och skam.

Modern och fadern bemöttes icke
så väl av de övriga sockenborna.

Barn födda utom äktenskapet kalla-
des "horungar", och "oäkta barn."

Glavandeskapet.

När en kvinna var gravid kallades detta, här, för att "vara med barn", "vara på det viset." Ibland hände det att en kvinna kunde tala om att hon väntade barn, före det syntes.

I de flesta fall höll man nog reda på tiden när en förlossning kunde väntas ske, utan läkarundersökning. Det var inte brukligt här, före, att kvinnorna undersöktes någon gång under gravandeskapstiden.

Den blivande modern fick arbeta som vanligt om dagarna. Kosten var också den vanliga. Klädseln var också den vanliga.

3. Den blivande modern blev bemött som vanligt, med undantag för att

man icke fick skrämma henne, ty
då fick barnet kanske sedan lyte därav.
Om en gravid kvinna, för, gick förbi
en huggkubb (huggknubb) där ved-
gran satt fasthuggen i huggkubben,
så kunde sedan hennes barn bli
harmynt. Folket fick vara försiktiga
så att de icke fick visa en gravid
kvinna något, som hon kunde bli
skrämd av, och hennes barn ^(kunde) få
lyte av.

En gravid kvinna fick (om hon
råkade få se en likfärd) icke se
under kistan, ty då fick hennes
barn "likskärvan." (Engelika sjuken.)
Man sydde och lagade till litet
kläder till sitt väntade barn. Kvinnor-
na kunde för det mesta sy själva här.

Vaggen togs icke fram förrän
barnet var fött.

Läkare och Bårnorska fanns icke
här på platsen (Skärgården) och
inte heller sände man bud efter
dem, utan här på Ungskär var
det alltid någon av kvinnorna,
som var så förständig och kunnig
att hon kunde bli en hjälp vid
förlossningen, i gamla tider.

En kvinna som särskilt har om-
nämnts vara behjälplig vid för-
lossningar på denna ön, var
Karin Holgers, Ungskär (klädd i vit mössa)
(Före detta århundradet)

Det som ovan berättats, i detta
ark skildr. från mitten av 1800-
talet - slutet av 1800-talet.

Senare blev här, i socknen, barn-
morskor, som man fick hämta
på fastlandet - i Torhamn.

Den första barnmorskan, som
reske ut hit, hette Fru Elfström.

Sedan kom Fru Friström, och
Fru Berggren. Efter henne kom ^{Fru} Lotten
Pettersson till Torhamn, och senast

Fru Olga Green Ekenstam, numera
finns ingen barnmorska stationerad
i Torhamn utan i Jämjöslätt.

Numera för mödrarna, även från
skärgården, i god tid resa in till
Karlskrona, och ^{avleda} föda sina barn
på Lasarettets 88-avdelning

Förlossningen.

Förlossningen gick under benämningen
"att barna".

Förlossningen skedde i sängen.

Rummet där förlossningen skulle ske
skulle givetvis vara varmt och ljust i
rummet. Varmt vatten skulle givetvis
finnas i hemmet, "jordegumman" skulle
naturligtvis alltid vara nogg med
hygienen, hon tvättade sig nogg, i köket.

"Jordegumman", kallades den gumma,
som, för, tillkallades vid förlossningen.
Hennes klädsel var enkla, men rena
kläder, vanliga plagg.

När Barnmorskorna kommo voro de
klädda i ljusblå klänning och vitt
förkläde. (Examinerade Barnmorskor
från fastlandet) Ibland var även

barnafadern närvarande vid förlossningen. Ersättningen till Barnmorskan blev efter råd och lägenhet, från fall till fall. Sängen bäddades så att kuddarna lades vid fotändan, alltså tvärt emot vanligt. Kvinna, som skulle föda barn, var iklädd rent linne. Inga medel intogs av kvinnan. Läkare tillkallades vid svåra förlossningar. Renlighet var naturligtvis av största vikt.

"Jordegumman," skulle givetvis ha kaffe och mat, i stugan, där förlossningen skedde. (Svåra förlossn. tångförlösning av Barnm.)
I gamla tider påstod folket att gumman kunde "ställa på" barnafadern kvinnans värkar. "Jordegumman" klippte navelsträngen. Barnet badades någon minut efter födseln. Barnet knöts in i en duk,

och sedan barnet vägdes på ett "besman",
- det gick så till att knuten på duken
hängdes öven besmans-kroken -

Barnet badades och vägdes av Barnmorskan.
Barnet kläddes i en liten skjorta och tröja
samt lindades, av Barnmorskan, sedan
räcktes barnet till modern.

Det ansågs att de barn, som var födda en
söndag "kunde se det ingen annan kunde se".
Att vara född med segerkruva medförde
god tur, segerkruvan förvarades i hemmet.
Efterbörden brändes. Man lindade
modern med en lång handduk.

Om ett barn var dödfött för man upp
till Torhamns kyrkogård och lät begrava
det lilla barn-liket samtidigt som man
begravde någon annan person så att
man slapp gräva en särskild grav.

Oss veterligt, förelags, i gamla tider, icke någon sådan operation att barnet skars ut från en död moder, här ute.

Enligt gammal folktro så skulle barnet födas när tiden var inne - även efter moders död - y graven - man skulle i så fall lägga till henne, i kistan, små plagg och nål och tråd.

Här en moder gått igenom en förlorning väl och var så jigg att hon kunde äta, fick hon trakteras med rågmjölsgröt + mjölk. Man sade på skämt att barnen kom från en håla i jorden, här på Ullskär, "Jans håla".

Barnsängstiden.

Barnsängstiden ö barnsängskvinnan kallades så. Modern brukade ligga 8-9 dygn,

om förlösningen var svår, förlängdes
tiden. Renlighet var av största vikt,
rena lakan och sängkläder i bädden.

Någon anhörig eller event. någon
grannkvinna utförde moderns sysslor.

Det är oss icke bekant att man fick gåvor
vid barnfödseln. Någon särskild bjudning
höll man ej, men givetvis kom släkting-
arna och skulle se det lilla barnet.

Fordom ansågs modern vara oron "heden",
ända till hon blivit kyrktagen.

Modern borde icke vistas utomhus
tiden efter födseln - de första 14
dagarna efter födseln -

Den nyblivne fadern hade inget särskilt
att iakttaga, utom han skötte sitt
fiske, och sina fiskredskaps som
vanligt.

Kyrktågning.

Gifta kvinnors kyrktågning kallades kyrktågning.

När ogifta mödrar ställdes fram i kyrkan kallades detta för att "skriftas" vi har hört talas om detta, men det var före berättarens tid.

Angående hur lång tid som förflöt efter barnafödrelsen och till dess kvinnorna togs upp i församlingens gemenskap (kyrktågningen) igen, kan nämnas, att kyrkoherdens och församlingsbornas rättsnöre var nog vad som står i Den Svenska Psalmboken, (vårt exemplar av Psalmboken tryckt år 1933) där står angående Kyrkotågningen: "VII. Kyrkotågningen. 134., samt Ordning efter vilken Kyrkotågningen sker. 135."

Kvinnan, som kyrklogs skulle vara iklädd
sin svarta "kyrk-klänning".

Den sista gången som en kvinna från
skärgården var i Torhamn och blev
kyrklogen var omkring år 1905.

Det var en fru från Ungerås, som då kyrklogs.
Att Prästen fick någon gåva, eller att man
offrade till något ändamål, i samband
med kyrkologningen är oss icke bekant.

Så vill vi vel så vär den kyrkologning
-1905-, som ovan nämnts, den sista
gången som en kvinna från denna
skärgården blev kyrklogen.

(Uppgifterna i detta ark är sammansatta av mig på basis av flera äldre personers skildr., under ärens löpp.)
Barnbegränsning förekom icke, i stergården, här, förr, efter vad som berättats för mig. Även om man var mycket fattiga tog man det som det blev, det var t. ex. inte ovanligt med 8 barn i en liten stuga, nog var det trångt om utrymmet, men det gick, och de barn, som fick växa upp så, kunde ofta bli verkligen körfriska och starka. Det fanns naturligtvis möd-saken, många föll bort i unga år som offer för "lungrotten" - folksjukdomen -
Abort förekom ej här. Barnen var en Guds välsignelse. Det var stor synd och skam att ha "lösa" sexuella förbindelser. De som hade intimt umgänge, "knullade," utom äkten-skapet, kunde, om detta blev känt kallas "horor och horbockar," event. barn kallades "horungar".
Det förekom naturligtvis att männen hade s. k. "avbrutet samlag" med sina fruar, d. v. s. "de var försiktiga."

Något om fyrbelysningen å Ungskär, för.
"Fyrbelysningen" var för i tiden ganska
primitiv här ute.

Da var, här på Ungskär, en gammal gumma,
som hette Hanna Svensson, hon höll en
fotogen-lampa brinnande i sitt fönster,
som vette mot havet, varje natt när
fiskebåtarna var ute.

Da gick där också sitta någon av de
andra kvinnorna på fiskeläget, och
hjälpa "Hanna Svens," att hålla vaka vid
lampan.

Aren gick, den gamla gumman blev sjuk
och klen och kom till Ålderdomshemmet.
Da reste man en liten stolpe nere vid strand-
en, på denna stolpe hängde sedan de
hemmarvarande upp en fotogen-lykta till
vägledning för fiskarna, i mörka kvällar och nätter.

Fiskarens vrakekor och "käror".

Vrakekon var den gamla tidens fiskebåt, (stabil byggd, öppen eka) de gamla fiskarena var ystliga seglare och roddare. Åror och segel var vrakekans enda drivmedel. Fiskarena lade själva upp sten till sina "käror".

Dessa stenbyggda kallades upp efter den båt, som hade sin till-läggning vid respektive brygga.

Den bro som vrakekan "Pyan" låg vid, kallades t. ex. "Pyebro".

Fiskarena kallade sina vrakekor för sådana namn som t. ex. "Skruken, Pyan och Yärkan".

Blekinge Museum har en gammal vrakeka, i sin ägo, denna gamla vrakeka kallad "Öland," var byggd på Högskär.

Ritt Gultar